(१) **समौपच्छन्दसिकम्**– औपच्छन्दसिकस्य लक्षणं यत्सम-पादोदितमत्र वर्तते चेत्। प्रतिपादं तन्नाम तत्**समौपच्छन्दसिकं** छन्दोबिदैः प्रणतिम्॥ Jk. 6. 7.

(२) **विषमौपच्छन्दसिकम्**– ओजांह्रिगतं तथा यदौपच्छन्द-सिकाख्यस्य लक्षणं चेत्। अभितो **विषमा**भिधान-**कौपच्छन्दसिकं** छन्दसीह दृष्टम्॥ Jk. 6. 8.

३ **आपातलिका** (6 + भगग; 8 + भगग) **आपाताली** कीर्तितेयं पर्यन्ते भगगा यदि॥ Mm. 26. 6.

(१) **समापातलिका**– आपातलिकाजातिसमांह्रिप्रणियतलक्षण-मष्टकलाढ्यम्। यत्र यदा भगुरुद्वितयान्तं प्रत्यंह्रि **समापातलिका** सा॥ Jk. 6. 1.

(२) **विषमापातलिका**– आपातलिकाविषमांह्रिप्रणिहितलक्ष्मण्य-भितोऽस्मिन्। षण्मात्राद्धादिगयुग्मे सति **विषमापातलिका** स्यात्॥ Jk. 6. 10.

४ **प्राच्यवृत्ति** (6+ रलग; 3 + ग + 3 + रलग) समयोर्यदि पादगोर्गुरौ तुर्यपञ्चमकलासमागमे। वैतालीयोक्तयोर्यदा **प्राच्यवृत्ति**-रितिनाम वर्तते॥ Jk. 6. 11.

There are two more varieties based on Nos. 2 and 3 above :-

(१) **औपच्छन्दसिकाप्राच्यवृत्तिः** – यदि चौपच्छन्दसाख्य-जातौ प्राच्यवृत्तिनियमो भवेद्यथास्वम्। विदि**तौपच्छन्द-साभिधानप्राच्यवृत्ति**रियमुच्यते विधिज्ञैः॥ Jk.6.16.

(२) **आपातलिकाप्राच्यवृत्तिः** – आपातलिकाह्वयजातौ प्राच्य-वृत्तिगदितिर्यदि यस्याम्। साऽपि तदा**पातलिकाख्य-प्राच्यवृत्ति**रभवद्गणवृत्त्या॥ Jk. 6. 21.

५ **उदीच्यवृत्ति** (ल + ग + ३ + रलग; 8 + रलग) **उदीच्यवृत्ति**-र्द्वितीयलः। सहितोऽन्येण भवेद्युग्मयोः॥ Vr. 6. 16.

It is also of two varieties based on Nos. 2 and 3 :-

(१) **औपच्छन्दसिकोदीच्यवृत्तिः** – उदीच्यवृत्तीयलक्षणं चेदौपच्छन्दसिके यथास्वमित्थम्। तदोच्यतेऽसौ कलाप्रवीणै-**रौपच्छन्दसिकाद्युदीच्यवृत्तिः**॥ Jk. 6. 17.

(२) **आपातलिकोदीच्यवृत्तिः** – उदीच्यवृत्तेर्नियमोऽसौ यदि तु भवत्या**पातलिकायाम्**। **उदीच्यवृत्ति**स्त्विति नाम्ना गदितापातलिकादिरभिज्ञैः॥ Jk. 6. 22.

६ **प्रवृत्तक** (ल + ग + ३ + रलग; ३ + ग + ३ + रलग) उदीच्य-प्राच्यवृत्त्योस्तु पादयोर्विषमौ समौ। समौ चेद्यदि तद्वृत्तं **प्रवृत्तक**मितीर्यते॥ Mm. 26. 10. 11.

(१) **औपच्छन्दसिकप्रवृत्तकम्**– प्रवर्तकीयं यथास्वमौपच्छ-न्दसेऽत्र यदभाणि लक्षणं तत्। प्रवर्तयत्यंशमेत**दौपच्छन्दस-प्रजनितं प्रवर्तकाख्यम्**॥ Jk. 6. 18.

(२) **आपातलिकाप्रवृत्तकम्**– उदीरितापातलिकायां यत्प्रवर्तक-मतं परिदृष्टम्। यदा तदा**पातलिकादिः** स्यात् **प्रवर्तक**-मिहार्धसमाभम्॥ Jk. 6. 23.

७ **अपरान्तिका** It is of 6 kinds according as its four lines are respectively composed of the even Pādas of Nos. 1–4 above. The first two varieties are sometimes called दाक्षिणान्तिका, the 3rd नलिन and the 6th उत्पातलिका. Pingala and वृत्तरत्नाकर recognise only one variety of this metre based on No. 4.

८ **चारुहासिनी** It is of 6 kinds according as the four lines are respectively composed of the uneven Pādas of Nos. 1–3 and 5 above. Pingala and Vrittaratnākara recognise only one variety of this metre based on No. 5 above.

९ **दक्षिणान्तिका** When the second and the third Mātrās are combined into a long letter in every Pāda we get दक्षिणान्तिका from every one of the above-mentioned metres under Nos. 1 to 3.

१० **मागधी** (8 + ल + 2 + ल + ग; 10 + ल + 2 + ल + ग) अयुजो-ऽघवोऽष्टदश युजोर्न्लौ जो वा गुरुणा तदन्तयोः। न्लगणे तु तदादिलघुयतिर्न विषमलघुतोऽत्रेति मागधी॥ Jk. 6. 26.

११ **पश्चिमान्तिका** The four lines of this metre are made with the odd lines of No. 10. cf. H. 3. 63.

१२ **उपहासिनी** All the four lines of this metre are made with the even lines of No.10. cf. H.3.64.

१३ **मात्रासमक** Each of its four lines consists of four Chaturmātras, the first of which must not be a जगण. A short letter must stand for the 9th Mātrā.
मात्रासमेकेषु वदन्ति चतुर्मात्रोक्तचतुर्गणमार्यजनाः।
मात्रासमकं गपरांशान्तं मात्रा नवमीह तु लघ्वी स्यात्॥
Jk. 5. 26.
'मात्रासमकं नवमो ल् गोऽन्त्यः। वृ० र०

१४ **उपचित्रा** The composition of the lines is as in No. 13; but the 9th and 10th Mātrās together are represented by a long letter. (**उपचित्रा** तु मात्राभ्यो वसुभ्यो भगणो यदि। Mm. 25. 5.)

१५ **विश्लोक** The composition of the lines is as in No. 13; but the 5th and 8th Mātrās must be represented by short letters. (जो वा नलौ वा **विश्लोकः** ख्यातो मात्राचतुष्टयात्। Mm. 25. 2.)

१६ **चित्रा** The composition of the lines is as in No. 13 but the 5th, 8th and 9th Mātrās must be represented by short letters. (लघुश्चेन्नवम**श्चित्रा** तथैवाष्टमपञ्चमौ Mm. 25. 4.)

१७ **वानवासिका** The composition of the lines is as in No. 13; but the 9th and 12th Mātrās must be represented by short letters. (मात्राचतुष्टयात् जो वा नलौ वा द्वयब्धिभ्यो मात्राभ्यो **वानवासिका** Mm. 25. 3 or मात्राभ्योऽष्टाभ्य एव यस्या जो न्लौ वा पूर्ववदिह शेषम्। सविशेषाद् **वानवासिकेति** प्रवदन्ति विशेषवादिनस्ताम्॥ Jk. 5. 29.)